

Roman Tokarczyk

Sprawozdanie z seminarium naukowego z okazji 150 rocznicy urodzin Karola Marksa

Rocznik Lubelski 12, 235-238

1969

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ekspozycję zamykał zestaw dokumentów poświęconych reformie rolnej, zawierający m.in. tekst dekretu PKWN z 6 września 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej, odezwę partii i stronnictw politycznych o przyspieszenie przez PKWN realizacji reformy rolnej, jak również wykaz wydzielonych spod parcelacji majątków przeznaczonych na cele oświaty rolnej, hodowli i opieki społecznej. W dziale tym zamieszczono też zdjęcia ukazujące zebrania i manifestacje mieszkańców Lublina domagających się przekształcenia PKWN w Rząd Tymczasowy. Powołanie go uchwałą KRN z dnia 31 grudnia 1944 r. zamykało pierwszy etap kształtowania się władzy ludowej w Polsce, który ściśle związany był z Lublinem.

Na wystawie zgromadzono bogaty zestaw materiałów archiwalnych. Poszczególne działy ekspozycji opatrzone zostały zwięzłym komentarzem, ponadto przy poszczególnych dokumentach umieszczono krótkie napisy informujące o ich treści. Należy przy tym zaznaczyć, iż wystawa cieszyła się wielkim zainteresowaniem społeczeństwa oraz była szczególnie licznie zwiedzana przez młodzież.

Ryszard Kaliszuk

SPRAWOZDANIE Z SEMINARIUM NAUKOWEGO Z OKAZJI 150 ROCZNICY URODZIN KAROLA MARKSA

Rektor, Senat i Komitet Uczelniany PZPR Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie zorganizowały w dniu 1 czerwca 1968 r. w Kazimierzu seminarium naukowe poświęcone omówieniu niektórych aspektów dorobku naukowego Karola Marksa. Seminarium zorganizowano z okazji uroczystości obchodzonej w tym roku na całym świecie 150 rocznicy urodzin tego wielkiego myśliciela. Miało ono głównie na celu zainteresować tą problematyką młodszych pracowników nauki specjalności niehumanistycznych.

W seminarium, obok przedstawicieli kierownictwa i pracowników naukowych Uniwersytetu oraz innych wyższych uczelni Lublina, udział wzięli: I sekretarz KW PZPR Władysław Kozdra, sekretarz KW PZPR Piotr Karpiuk, członek Egzekutywy KW PZPR, komendant wojewódzki MO płk Jerzy Andrzejewski, przedstawiciele radia, prasy i telewizji.

Otwarcia seminarium dokonał doc. dr Zdzisław Cackowski, który także przewodniczył obradom. Na sekretarza naukowego powołano mgr. Romana Tokarczyka, jemu też powierzono sprawę protokołu seminarium.

Wygłoszono trzy referaty:

dr. Jana Szreniawskiego: *Marksovska koncepcja klas i walki klasowej*;

doc. dr. Henryka Groszyka: *Wkład Marksa do pojęcia państwa i prawa*;

dr. Mikołaja Walezko: *Aktualność marksistowskiej teorii wartości*.

Otwierając seminarium doc. dr Cackowski wskazał na żywotność i aktualność teorii społecznej Marksa we współczesnym świecie. Widać to szczególnie z perspektywy 150 lat, które upłynęły od chwili urodzin myśliciela. Mówca podkreślił obecność idei Marksa w naszym życiu zarówno poprzez ich wpływ na świadomość społeczną, jak i przeobrażenia życia społecznego krajów socjalistycznych. Nakreślił następnie rys historiozofii marksistowskiej, ze szczególnym uwzględnieniem niedostatków rewolucji burżuazyjnych dla mas ludowych. Miały one jednak decydujące znaczenie dla rozwoju świadomości proletariatu, wytworzenia się przekonania, że droga do rzeczywistej a nie tylko formalnej wolności, rzeczywistej a nie tylko formalnej równości społecznej wiedzie przez zlikwidowanie nierówno-

ści w sferze władania środkami produkcji. Doc. Cackowski przypomniał fundamentalne dla nauk społecznych stwierdzenie, że sposób produkcji życia materialnego warunkuje społeczny, polityczny i duchowy proces ludzkości. Wskazał na istotę dialektyki marksowskiej, na humanitarne treści jego dzieła.

Jak motto seminarium zabrzmiały końcowe słowa mówcy: „Żadna myśl antymarksistowska nie może być dziś niczym innym jak pozornym tylko odmłodzeniem myśli premarksistowskiej. Rzekome wykraczanie poza marksizm może być dziś w najgorszym wypadku powrotem do premarksizmu, w najlepszym — myślą już zawartą w marksizmie.”

Dr Szreniawski w swoim referacie skupił głównie uwagę na wyjaśnieniu sedna marksistowskiej koncepcji klas i walki klasowej oraz przedstawieniu jej aktualności. Wiele uwagi poświęcił na wykazanie błędności burżuazyjnych koncepcji negujących prawidłowość marksowskiej teorii klas społecznych. Na przykładzie realiów życia gospodarczego i kulturalnego Polski podkreślił szczególnie mocno kierowniczą rolę proletariatu w państwach socjalistycznych. Główną tezę referatu było stwierdzenie, że w socjalizmie istnieją jeszcze klasy społeczne, ale obserwuje się szybki proces ich znoszenia. Wychodząc z założenia, że siła ideologii marksistowskiej opiera się na klasie proletariatu mówca nawiązał do tradycji jego walk o narodowe i społeczne wyzwolenie, o usunięcie różnic klasowych i nierówności społecznej, o społeczeństwo bezklasowe. Istotną rolę w procesie integracji różnych grup społeczno-zawodowych, szczególnie inteligencji, przypada klasie robotniczej kierowanej przez partię marksistowską. Grupy te mogą odgrywać postępową rolę o ile przejmą podstawowe ideały społeczne klasy robotniczej. Wreszcie mówca zaakcentował ogromny rewolucjonizujący wkład Marksa do skarbnicy myśli ogólnoludzkiej.

Doc. dr Groszyk problemy poruszane w swoim referacie omówił na tle całości kształtu twórczości Marksa, koncentrując się głównie na problemach: ustaleń metodologicznych, pojmowania państwa u Marksa, pojmowania prawa u Marksa, jego pojęcia sprawiedliwości oraz ustalenia idei głównej w dziele Marksa. W części metodologicznej referent wysunął tezę, że marksowska koncepcja państwa i prawa może być właściwie odczytana tylko w powiązaniu i na tle jego koncepcji społeczeństwa oraz że wypływa ona z generalnego nastawienia Marksa jako rewolucjonisty (11 teza o Feuerbachu). W teorii społecznej, za centralną problematykę rzutującą na ujmowanie państwa przez Marksa referent uznał jego koncepcję bazy i nadbudowy, teorię formacji społeczno-ekonomicznej i prawa rządzące jej zmianami. Omawiając wkład Marksa do pojęcia prawa, rozwinął jego tezę stwierdzającą, że prawo nigdy nie może być wyższe niż ustroj ekonomiczny i uwarunkowany przezeń rozwój kulturalny społeczeństwa. W problemie pojęcia sprawiedliwości referent na podstawie analizy dwu typów zdań u Marksa — opisowych i wartościujących — dążył do ustalenia jego ideału sprawiedliwości. Za główną ideę dzieła Marksa uznał realistyczną ideę postępu i humanizmu zintegrowaną z naukowym, przyczynkowym pojmowaniem procesu historycznego przez K. Marksa.

Dwa pierwsze referaty wywołały bogatą i ożywioną dyskusję. Nawiązywano w niej przede wszystkim do tez referatów, były jednak i głosy podnoszące odrębne problemy wychodzące poza ich ramy.

Mgr Juszczyński nawiązując do referatu dr. Szreniawskiego omawiał marksistowską koncepcję samorządu robotniczego. Wywody swoje popierał argumentami prawnymi i socjologicznymi zaczerpniętymi z doświadczeń budownictwa socjalistycznego w Polsce.

Karol Marks jako historyk — tak zatytułował swoje wystąpienie dr Śladkowski. Interesujące jego wywody dotyczyły głównie problematyki rewolucji francuskiej w pracach Marksa. Historia w ujęciu Marksa — stwierdził dr Śladkowski — tętni życiem, bogactwem dziejów autentycznych ludzi. Działanie ich było wprawdzie zdeterminowane względami ekonomicznymi i klasowymi, lecz daleko odbiegali od niego ci wszyscy, którzy usiłowali wtłoczyć naukę historyczną Marksa w ciasne i szare ramy schematyzmu.

Doc. dr Litwin mówił o marksowskim pojęciu pracy jako jednej z form działania ludzkiego. Mówca wyraził osobiste przekonanie, że Marks był genialnym krytykiem poprzedzających go wizji komunizmu za ich szczegółowość i „gotowość”. Sam zaś Marks dał bardzo ogólnie sformułowany program pozytywny komunizmu. Wzbudziła zastrzeżenia dyskutanta teza doc. dr. Groszyka, że na koncepcję Marksa rzutują pojęcia etyczne. Nie była to sprawa umoralniania — jego zdaniem — ale sprawa wolności, wyzwolenia człowieka. Przeto marksowska koncepcja człowieka jest koncepcją człowieka jako istoty czynnej, działającej. Siła marksizmu polega zdaniem mówcy na tym, że zmusza on do osobistych refleksji, że pozwala wiele spraw rozwikłać ale i siebie rozwijać.

Z tezą doc. dr. Groszyka o prawnym i etycznym aspekcie sprawiedliwości u Marksa polemizował mgr Roman Tokarczyk. Starając się wykazać, że problematykę sprawiedliwości Marks umiejscawiał w szerokim kontekście społecznym, nie zawężając jej do strony prawnej i etycznej. W nawiązaniu zaś do głosu doc. dr. Litwina — na przykładzie pojęcia sprawiedliwości — próbował wykazać ogólny a nie szczegółowy program komunizmu w ujęciu Marksa.

Mgr Wiliński mówił o potrzebie rozróżnienia pojęć „klasa w sobie” i „klasa dla siebie” gdyż ma to szczególne znaczenie w socjalizmie. Wyraził także przekonanie, że równość w znaczeniu etycznym nie pociąga równości ludzi w sensie ekonomicznym.

Dr Sylwestrzak zakwestionował tezę dr. Szreniawskiego, że w socjalizmie odgrywają jeszcze zasadniczą rolę klasy podstawowe. Usiłował uzasadnić adekwatność określenia „klasy szcztąkowe” dla struktury społecznej socjalizmu.

Po przerwie obrady wznowił referat dr. Waleszko, który podjął próbę rozpatrzenia aktualności marksistowskiej teorii wartości w warunkach współczesnych. Referent skoncentrował swoją uwagę na trzech zagadnieniach: na przełomie jaki nastąpił w myśli ekonomicznej po uzasadnieniu przez Marksa swej teorii wartości opartej na pracy, na metodologicznym znaczeniu teorii wartości dla badania praw rozwojowych kapitalizmu oraz na próbie zestawienia teorii wartości Marksa z założeniami gospodarki socjalistycznej. Na uzasadnienie i poparcie wszystkich swoich powyższych tez przytoczył autor obszerny materiał opisowy.

W dyskusji, która nastąpiła po tym referacie, mgr Wiliński kwestionował niektóre założenia referatu. Dr Ząbek zaś zauważył, że referent nie poruszył problemu optymalizacji.

Wystąpienie dr. Czarnckiego nie wiązało się z referatem dr. Waleszko. Dotyczyło ono kształtowania się poglądów Marksa na przedmiot i zadania filozofii. Mówca starał się dowieść, że zagadnienie to leży u podstaw całego marksizmu. Na poparcie tego sądu uciekał się on do obszernych dygresji historycznych, tekstów źródłowych oraz ocen nauki współczesnej.

Ze stanowiskiem tym polemizował doc. dr Litwin podważając słuszność historycznych ocen francuskiego oświecenia. W szczególności nie przypisywał burzy cielskiego charakteru jego ideom społecznym, a li tylko modyfikujący. Także próba

definicji filozofii na podstawie pism Marksa, dokonana przez dr. Czarneckiego, wzbudziła zastrzeżenia polemisty.

W podsumowaniu obrad doc. dr Cackowski ustosunkował się do głównych tez referatów i wystąpień niektórych dyskutantów. Stwierdził, że dla nauki, a w niej i dla marksizmu, rzeczą nader istotną jest pytanie jakie metody maksymalnie służą pomnażaniu wiedzy ludzkiej. Właściwa odpowiedź na nie determinuje problem postępu społecznego, przejawiającego się w tendencjach rozwojowych, które wyznaczyć pozwala najlepiej filozofia marksistowska. Mówca podkreślił, że percepcja dzieł Marksa nie jest rzeczą ani prostą ani łatwą. Dzieje się tak dlatego, że żył on sto lat temu, a także dlatego, że życie jednego człowieka — Marksa, przekroczyło życie jednostkowe i zdolności poznawcze jednego człowieka. Główną siłą filozofii Marksa stanowi proletariatus. Przeto, jak długo siłą świata będzie stanowił proletariatus, tak długo filozofia Marksa będzie filozofią nieprzekraczalną.

Roman Tokarczyk

KATEDRA HISTORII POŁUDNIOWYCH I ZACHODNICH SŁOWIAN UNIWERSYTETU MOSKIEWSKIEGO

Radziecka nauka historyczna, zarówno w pracach naukowo-badawczych, popularyzatorskich, jak i dydaktyce uniwersyteckiej wiele miejsca poświęca szeroko pojętej problematyce słowiańskiej. Z racji swoich zadań główną rolę w badaniach naukowych odgrywa Instytut Słowianoznawstwa Akademii Nauk ZSRR w Moskwie oraz Katedry Historii Południowych i Zachodnich Słowian działające w uniwersytetach. Najstarszą placówką tego typu w Związku Radzieckim jest Katedra w Uniwersytecie Moskiewskim. Powołana została do życia latem 1939 r. na bazie poważnych osiągnięć naukowych z zakresu problematyki słowiańskiej oraz pięknych tradycji, sięgających swoimi początkami lat trzydziestych XIX w., w badaniach przeszłości narodów słowiańskich. Organizatorem i pierwszym kierownikiem Katedry był prof. W. I. Piczeta, świetny znawca zagadnień słowiańskich, a przede wszystkim historii Polski¹. Działalność Katedry zahamowana została w okresie drugiej wojny światowej, ale już w 1944 r. zorganizowała konferencję poświęconą zagadnieniom walki narodów słowiańskich z faszyzmem niemieckim. Katedra w swojej działalności zawsze korzystała (nadal to praktykuje) z wybitnych znawców historii narodowych, w tej liczbie także polskich profesorów: A. Gieysztor, J. Dutkiewicz, H. Jabłońskiego, S. Kieniewicz, H. Łowmiańskiego, M. Małowista². Z Katedrą związani byli znani dziś w polskiej nauce historycznej: prof. dr C. Bobińska, prof. dr A. Czubiński, doc. dr F. Tych.

Katedra Historii Południowych i Zachodnich Słowian zatrudnia (1968 r.) 10 pracowników naukowych, w tym 7 docentów, zajęcia kursowe i specjalistyczne (monograficzne) prowadzi dla ok. 100 studentów Wydziału Historycznego. Katedra opiekuje się 6 aspirantami.

¹ Zob. I. M. Bielańska, I. A. Woronkova *Sowietojskoje słowianowiedzenie w moskowskim uniwersytecie*. „Wiesticnik Moskowskiego Uniwersytecia. Istoria”. Moskwa 1968 nr 1, s. 3—11. W latach 1947—1961 kierownikiem Katedry był prof. dr S. A. Nikitin, specjalista w zakresie historii narodów Jugosławii.

² Tamże, s. 11.